

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษา
ของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก
จังหวัดปัตตานี¹

Factors Affecting the Opportunities for Myanmar
Migrant Children to Access Educational Rights in
Laem Nok Community, Pattani Province

วฤณดา วงศ์โรจน์²

Varunada Vongrot

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติ เมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี ภายใต้ระบบการศึกษาของไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือการวิจัยและการรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่าง ๆ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอผลการวิจัยเชิงบรรยาย

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ กรณีบุตรแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในพื้นที่ชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปี พ.ศ. 2567

²ดร.อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ติดต่อได้ที่: Varunada.v@psu.ac.th

²Dr., Lecturer Faculty of Political Science Prince of Songkla University, Pattani Campus, e-mail: Varunada.v@psu.ac.th

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกที่สำคัญมี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ สิทธิการเข้าเรียนขึ้นอยู่กับความตั้งใจของผู้ปกครองโดยได้รับอิทธิพลจากนายจ้างกับมูลนิธิรักษไทยในฐานะผู้ให้ข้อมูล งานในกิจการอุตสาหกรรมประมงมีรายได้เพียงพอสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่ทำให้เด็กข้ามชาติสามารถเรียนต่อเนื่องจนจบ 2) ผู้เรียน เด็กข้ามชาติที่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวสามารถเข้าถึงสิทธิได้ทุกอย่าง ในทางตรงข้ามเด็กข้ามชาติที่ไม่มีบัตรแม้ได้รับสิทธิเข้าเรียนแต่เมื่อเรียนจบต้องถูกตัดสิทธิไม่ได้รับวุฒิบัตรการศึกษา 3) หน่วยงานการศึกษาการทำงานสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาชาติและการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่คำนึงถึงเด็กข้ามชาติช่วยให้เข้าถึงสิทธิการศึกษาง่ายขึ้น 4) เครือข่ายแรงงานและองค์กรเอกชน มูลนิธิรักษไทยช่วยให้เด็กข้ามชาติมีสิทธิเข้าเรียนในโรงเรียนไทยโดยการเป็นล่ามแปลภาษาไทยและแปลเอกสารในใบรับรองการเกิด และ 5) สภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้เด็กข้ามชาติเข้าไม่ถึงสิ่งสนับสนุนการศึกษาในชุมชน สาเหตุจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการมีอคติทางชาติพันธุ์ ยังพบการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติยังไม่สมบูรณ์แบบเพราะในบางปัจจัยขาดความเข้าใจกฎหมายด้านการศึกษา ขาดการมีส่วนร่วมในการทำงาน ดังนั้นผลการวิจัยนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแนวปฏิบัติที่ผ่อนปรนและยืดหยุ่นเพื่อให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงสิทธิการศึกษาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

คำสำคัญ: เด็กข้ามชาติ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ระบบการศึกษาของไทย สิทธิการศึกษา ชุมชนแหลมบก สัญชาติเมียนมาร์

Abstract

This research article aims to study the factors affecting access to educational rights of Myanmar migrant children in the Laem Nok community, Pattani Province, under the Thai education system. The study employs qualitative research methodology. Research tools and data collection included in-depth interviews and group discussions with various key

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ
สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

informants. Content analysis is used and research findings are presented descriptively.

The research findings revealed that there are 5 major factors affecting opportunities for accessing educational rights of Myanmar migrant children in Laem Nok community: 1) Parents as migrant workers-the right to enroll in school depends on parents' decisions, influenced by employers and the Raks Thai Foundation as information providers. Work in the fishery industry provides sufficient income to create residential stability, enabling transnational children to study continuously until graduation. 2) Students- migrant children with alien identification cards can access all rights. Conversely, migrant children without cards, despite being granted the right to enroll, are denied their rights upon graduation and do not receive educational certificates. 3) Educational agencies - operations aligned with national education policies and school educational management that takes migrant children into consideration help facilitate easier access to educational rights. 4) Labor networks and private organizations - the Raks Thai Foundation helps migrant children gain the right to enroll in Thai schools by serving as Thai language interpreters and translating documents such as birth certificates. And 5) Community environment - this is the only factor that prevents migrant children from accessing educational support in the community, due to lack of community participation and ethnic prejudice. It was also found that access to educational rights for migrant children is still imperfect because some factors lack understanding of educational laws and participation in operations. Therefore, the findings of this research lead to policy recommendations for relevant agencies to establish flexible and adaptable guidelines to enable migrant children to access their right to education without violating the law.

Keywords: Migrant Children, Educational Inequality, Thai Education System, Educational Rights, Laem Nok Community, Myanmar Nationality

บทนำ

จากสถานการณ์การใช้แรงงานทักษะแบบไร้ฝีมือ (Unskilled Labor) ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติประเทศเพื่อนบ้านที่มีมาอย่างต่อเนื่องหลายทศวรรษ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วว่าได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมหลักต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของไทย การนำเข้ากลุ่มแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในหลายจังหวัดจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2568 ของสำนักงานบริหารงานแรงงานต่างด้าว (2568: ออนไลน์) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์จำนวนทั้งสิ้น 2,944,034 คน เป็นแรงงานถูกกฎหมายที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำงานตาม MoU และกรณีอื่น ๆ จำนวน 247,110 คน นอกเหนือจากนั้นเป็นแรงงานที่มีสถานะไม่ถูกกฎหมายแต่ได้รับอนุญาตการผ่อนผันให้สามารถทำงานได้ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 24 กันยายน 2567 และวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2568

ในการศึกษาด้านแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์กับปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ส่วนใหญ่นำเข้าเข้ามาในประเทศไทยอยู่ในช่วงวัยทำงานอายุระหว่าง 26-30 ปี โดยหากแต่งงานและมีบุตรในไทยอาจจะได้รับสิทธิทางกฎหมายให้มีสถานะเป็นผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติและได้รับอนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยได้ชั่วคราว (ทรงชัย ทองปาน, 2564: 204) ทำให้ในพื้นที่ชุมชนในหลายจังหวัดของไทย มักพบเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์รวมตัวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและโดยส่วนใหญ่เด็กข้ามชาติมักถูกทอดทิ้งให้อาศัยอยู่เพียงลำพังในระหว่างที่ผู้ปกครองออกไปทำงานจึงมีความเสี่ยงที่จะถูกชักจูงไปทำสิ่งผิดกฎหมายรวมถึงถูกละเมิดให้ใช้แรงงานเด็กที่ผิดกฎหมายได้ ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่การสร้างปัญหาในสังคมไทยและการแก้ไขปัญหาลูกหลานเด็กข้ามชาติในประเทศไทยโดยเฉพาะในมิติด้านการศึกษา รัฐบาลไทยมีมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ถือเป็นจุดสำคัญ โดยมติครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการดูแลเด็กทุกคนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมตามหลักสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อย่างไรก็ตาม แม้จะมีมติคณะรัฐมนตรีและนโยบายที่ดี

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี

อยู่แล้วแต่เด็กข้ามชาติในไทยยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาโดยมีเด็กข้ามชาติประมาณ 300,000 คน ที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมกับเด็กอื่นทั่วไป (มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา, 2567: ออนไลน์) ในส่วนนี้ยังรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวบทกฎหมายคนเข้าเมืองที่ระบุให้คนต่างด้าวในประเทศไทยต้องขึ้นทะเบียนข้อมูลทางทะเบียนราษฎร ทำให้มีเด็กที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรหลุดจากระบบการศึกษาไทยเป็นจำนวน 94,244 คน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567: ออนไลน์) ในบริบทดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในปัจจุบันที่อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจากรัฐบาลมีนโยบายด้านการศึกษาเพียงอย่างเดียวแต่ต้องมาจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ซับซ้อนไปพร้อมกัน

ด้วยพื้นที่จังหวัดปัตตานีอยู่ติดกับทะเลอ่าวไทยและอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มีการนำเข้าแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์เข้ามาทำงานในพื้นที่เป็นจำนวนหนึ่ง ซึ่งสถิติข้อมูลแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ที่ขึ้นทะเบียนในพื้นที่มีประมาณ 5,157 คน (สำนักงานแรงงานจังหวัดปัตตานี, 2567: ออนไลน์) แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นยังคงมีชาวเมียนมาร์ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติแต่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยในฐานะผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติอีกเป็นจำนวนหนึ่งโดยมีทั้งเป็นคู่สมรสบุตรหลานและอื่น ๆ ทำให้พื้นที่จังหวัดปัตตานีในบางชุมชนสามารถพบเห็นครอบครัวชาวเมียนมาร์รวมตัวกันอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนแหลมนก หมู่ที่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่พื้นที่บริเวณชายฝั่งอ่าวไทยบนเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่ ได้กลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของครอบครัวแรงงานสัญชาติเมียนมาร์เป็นจำนวนมากตามข้อมูลการจดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่รัฐอย่างไม่เป็นทางการพบว่ามียู่ประมาณ 20-30 ครอบครัว และในแต่ละครัวเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลานานหลายปี อย่างไรก็ตามจากตัวเลขจำนวนแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เบื้องหลังตัวเลขนั้นมีกลุ่มเด็กข้ามชาติอีกเป็นจำนวนหนึ่งที่ยังคงเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาในระบบโรงเรียนไทยทั้งปัญหาสถานะบุคคล ภาษา ที่นั่งในโรงเรียน และการย้ายถิ่นอย่างต่อเนื่องของครอบครัว ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเครือข่ายแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์และมูลนิธิรักษไทยมีการพยายามแก้ไขปัญหานี้ด้วยการเปิดศูนย์การเรียนรู้ลูกแรงงานข้ามชาติในชุมชนแหลมนกขึ้นมากันเอง

แต่ต่อมาด้วยนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลไทยทำให้เด็กข้ามชาติเหล่านี้สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาของไทยได้แต่ศูนย์การเรียนรู้นอกกฎหมายแห่งนี้ยังคงเปิดสอนอยู่ต่อไป จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและสนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี ซึ่งผลจากการศึกษาจะสามารถทำความเข้าใจและเสริมสร้างให้เด็กข้ามชาติเหล่านี้สามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาและใช้สิทธิได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ รวมไปถึงสามารถใช้ผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นฐานข้อมูลเพื่อศึกษาเทียบเคียงกับชุมชนที่มีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี ภายใต้ระบบการศึกษาของไทย

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการทำวิจัยแบบเชิงสำรวจมีระเบียบการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview)** ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ชุมชนแหลมนก เป็นเพราะว่า มีลักษณะที่โดดเด่นเป็นพิเศษและมีความเหมาะสมในการเป็นตัวแทนที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติได้อย่างความชัดเจนเป็นรูปธรรมอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงในการมีถิ่นที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ ซึ่งในหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนแหลมนกต่อเนื่องมานานเกือบ 10 ปี และด้านการรวมกลุ่มกันของแรงงานข้ามชาติ ในลักษณะเป็น เครือข่ายของแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ที่ดำเนินการจัดการศึกษาทางเลือกให้กับเด็กข้ามชาติในลักษณะอื่น ๆ สำหรับการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เป็นจำนวน 65 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ประกอบการแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ และผู้เรียนเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ จำนวน 30 คน 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ จำนวน 10 คน 3) กลุ่มเครือข่ายแรงงานข้ามชาติในพื้นที่และองค์กรเอกชน จำนวน 5 คน และ 4) กลุ่มคนไทยในพื้นที่ชุมชนแหลมนก จำนวน 20 คน ซึ่งเกณฑ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

การคัดเลือกของแต่ละกลุ่ม กำหนดไว้เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกที่สามารถให้ข้อมูลหลักในประเด็นที่ศึกษาได้ และกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ต้องมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กข้ามชาติอย่างน้อย 2 ปี

2. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 3) แบบบันทึกสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) การสร้างเครื่องมือการวิจัยเริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรม/แนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างข้อคำถามไว้ก่อนล่วงหน้าในประเด็นที่ศึกษาต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำมาจัดเรียงลำดับข้อคำถามไว้ก่อนหลังเพื่อป้องกันความสับสนในการสัมภาษณ์รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติมได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการวิจัยขึ้นมาและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมในข้อคำถามเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงในข้อคำถามต่าง ๆ ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนที่จะนำไปใช้ในกระบวนการเก็บข้อมูลจริง

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ 1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) 2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขฉบับเพิ่มเติม พ.ศ. 2545, มติคณะรัฐมนตรี, ประกาศจากกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเชิงพื้นที่ของชุมชนแหลมบก เนื่องจากการวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับกลุ่มแรงงานชาติพันธุ์และเด็กข้ามชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มคนเปราะบางในสังคมไทย ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์และได้ผ่านการรับรองการทำวิจัยในมนุษย์ในเอกสารเลขที่ psu.pn.059/67 ซึ่งตลอดระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลทำด้วยตนเองโดยมีเอกสารชี้แจงเกี่ยวกับสิทธิของผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนเริ่มเก็บข้อมูลในทุกครั้งและได้ทำการรักษาความลับของข้อมูลอย่างเคร่งครัดไม่เปิดเผย

โดยเมื่อเสร็จสิ้นการทำวิจัยหรือเผยแพร่ผลงานทางวิชาการแล้วข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จะถูกทำลายทิ้งทั้งหมดเพื่อตระหนักถึงการไม่ละเมิดสิทธิ์ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและในการเขียนรายงานจะปกปิดตัวตนโดยใช้เป็นนามสมมติหรือคำอื่น ๆ แทน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากลงพื้นที่ภาคสนามและได้รับข้อมูลต่าง ๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาจจัดกลุ่มตามตัวแปรในประเด็นหลักที่ศึกษาโดยคัดเลือกข้อมูลเพื่อหาประเด็นที่มีความคล้ายกันหรือแตกต่างกันและตัดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปข้อมูลที่คัดเลือกแล้วจะทำการวิเคราะห์และตีความสร้างข้อสรุปเชิงบรรยายพรรณนาโดยยึดหลักการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) เพื่อใช้อธิบายลักษณะและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดเพื่อแสดงความสัมพันธ์ข้อมูลในเชิงประจักษ์และสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มามีความแม่นยำตรงและเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี ภายใต้ระบบการศึกษาของไทย กำหนดการนำเสนอผลการวิจัยไว้โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ การที่เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกมีโอกาเข้าถึงสิทธิการศึกษาในระบบการศึกษาของไทย ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติมีส่วนช่วยส่งเสริมและสร้างโอกาสในการเข้าถึงสิทธินี้ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ตามลักษณะเงื่อนไขของผู้ปกครอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

ด้วยบริบทกฎหมายด้านการศึกษาของไทยไม่มีผลบังคับใช้กับผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ สิทธิการเข้าเรียนของเด็กข้ามชาติขึ้นอยู่กับลักษณะการตัดสินใจของผู้ปกครองเป็นหลัก ซึ่งในชุมชนแหลมนก มีผู้ปกครองส่งเด็กข้ามชาติเข้าเรียนในโรงเรียนไทยเป็นจำนวนหนึ่งโดยได้รับอิทธิพลมาจากนายจ้างหรือมูลนิธิริษัทไทยในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านสวัสดิการของรัฐและจัดการเอกสารที่ใช้สมัครเข้าเรียนทำให้ส่งเสริมการตัดสินใจ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

เชิงบวกของผู้ปกครองได้ รวมถึงผู้ปกครองมีแรงจูงใจให้เด็กข้ามชาติสามารถใช้ภาษาไทย และให้ได้รับวุฒิบัตรการศึกษาเมื่อเรียนจบเพื่อสร้างอนาคตที่ดี ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เป็นผู้หญิงชาวเมียนมาร์ อายุ 33 ปี มีอาชีพทำงานบริษัทปลากกระป๋อง ส่วนสามีชาวเมียนมาร์ทำงานเป็นลูกจ้างบนเรือประมง ปัจจุบันมีบุตร 2 คน ที่เกิดในไทยและกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย ให้คำสัมภาษณ์ไว้ว่า

“เราไม่รู้จักกลับบ้านเมื่อไหร่ ตอนนี้อยู่เมืองไทยเราก็ให้ลูกเรียนหนังสืออ่านภาษาไทย เพราะว่าเราไม่ค่อยเชี่ยวชาญเท่าไร เวลาไปไหนมาไหนเราจะได้ว่าอันนี้เขาเรียกว่าอะไร เราเป็นคนพามาเข้าเรียนเอง ถ้าแก่เป็นคนบอกให้มาเรียนที่นี้จบแล้วจะได้มีวุฒิไทย”

(มอม (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 16 มิถุนายน 2568)

ในส่วนลักษณะสถานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ ด้านรายรับและรายจ่ายถือว่ามียผลต่อการเข้าเรียนอย่างต่อเนื่องของเด็กข้ามชาติ เพราะหากครอบครัวมีรายได้ไม่แน่นอนหรือน้อยเกินไปทำให้ไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาอื่น ๆ เด็กข้ามชาติต้องหยุดพักการเรียนไว้ก่อนชั่วคราวเพื่อช่วยครอบครัวทำงานหาเงิน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เป็นผู้หญิงชาวเมียนมาร์ อายุ 37 ปี ทำงานรับจ้างลอกหมึก สามีชาวเมียนมาร์ทำงานลูกจ้างบนเรือประมง ปัจจุบันมีบุตร 2 คน ที่เกิดในไทยและกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทย ให้คำสัมภาษณ์ไว้ว่า

“ในช่วงโควิดที่บ้านขาดรายได้ ต้องให้ลูกหยุดเรียนไว้ก่อนแล้วมาช่วยกันทำงานค่อยให้กลับไป เรียนใหม่”

(โอ (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2568)

เช่นเดียวกับลักษณะงานที่ทำของผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในกิจการอุตสาหกรรมประมง ธุรกิจการประมง และธุรกิจต่อเนื่องประมงทะเล การจ้างงานต่อเนื่องอยู่ในพื้นที่ทำให้ผู้ปกครองไม่ต้องย้ายที่อยู่บ่อยครั้งเพื่อไปทำงานที่อื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าบริบทเช่นนี้เด็กข้ามชาติมีโอกาสเข้าเรียนอย่างต่อเนื่องในโรงเรียนเดิมจนจบการศึกษา ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เป็นผู้หญิงชาวเมียนมาร์ เป็นแม่บ้าน ส่วนสามีชาวเมียนมาร์

ทำงานเป็นช่างเครื่องยนต์บนเรือ มีบุตร 2 คน เกิดที่ประเทศเมียนมาร์ 1 คน และเกิดในประเทศไทย 1 คน อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน 10 ปี ให้คำสัมภาษณ์ไว้ว่า

“เราเข้ามาอยู่เมืองไทยทำงานมา 20 กว่าปี สามี่เป็นช่างเครื่องยนต์บนเรือเลยไม่คิดจะไปไหนแล้วเพราะลูกเรียนที่นี่ อยากให้เรียนสูง ๆ เท่าที่เขาจะเรียนได้”

(เอทิดา (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2568)

สำหรับลักษณะสถานะทางกฎหมายของผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติมีผลต่อสิทธิการศึกษาในแง่ที่ว่า หากผู้ปกครองมีความชัดเจนในสถานะทางบุคคลตามกฎหมายโดยมีเอกสารสำคัญต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น หนังสือเดินทาง (Passport) ที่ขอวีซ่าทำงานใบอนุญาตทำงานของคนต่างด้าว (Work Permit) และบัตรประจำตัวคนต่างด้าว (บัตรสีชมพู) จะสามารถทำให้เด็กข้ามชาติสมัครเข้าเรียนและเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนของไทยได้ตามปกติ แต่ถ้าหากผู้ปกครองที่ไม่มีเอกสารใด ๆ หรือมีเอกสารไม่ครบถ้วน ถึงแม้ว่านโยบายด้านการศึกษาของไทยกำหนดให้รับเด็กข้ามชาติเข้าเรียนไว้ก่อนแต่เมื่อภายหลังเรียนจบการศึกษาอาจทำให้เด็กข้ามชาติต้องสูญเสียสิทธิการได้รับวุฒิปริญญาบัตรทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากข้อความสัมภาษณ์ของธันวา (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2568) สรุปภาพรวมได้ว่า ธันวา ในปัจจุบันมีอายุ 23 ปี เป็นแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ทำงานเป็นลูกจ้างบนเรือประมง ธันวา เกิดและเติบโตอยู่ในประเทศไทยแต่ไม่มีใบสูติบัตร ในอดีตเป็นผู้เรียนเด็กข้ามชาติที่ได้เข้าเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนเมืองปัตตานี แต่ไม่ได้รับวุฒิปริญญาบัตรทางการศึกษาเพราะขาดหลักฐานเอกสารบัตรประจำตัวคนต่างด้าวของผู้ปกครองเพื่อขื่อยื่นขอจบการศึกษา ธันวา จึงไม่สามารถสมัครเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้น

ดังที่กล่าวมาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า ปัจจัยด้านแรงงานข้ามชาติในฐานะผู้ปกครอง มีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก โดยมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1) ลักษณะการตัดสินใจส่งเด็กข้ามชาติเข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทยด้วยความสมัครใจ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญประการแรกเป็นเพราะด้วยกฎหมายการศึกษาของไทยไม่ได้มีผลบังคับใช้กับกลุ่มคนต่างด้าวในประเทศ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี

2) ลักษณะบริบทสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ของผู้ปกครอง เช่น ด้านความชัดเจนในสถานะทางกฎหมายของผู้ปกครองโดยมีเอกสารรับรองสถานะทางบุคคลในประเทศไทยหรือเอกสารคนเข้าเมือง เพื่อทำงาน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงสิทธิการศึกษาโดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาอุปสรรคในสิทธิการสมัครเข้าเรียน หรือทำให้เด็กข้ามชาติสามารถเข้าเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนของไทยได้ตามปกติโดยไม่ต้องสูญเสียสิทธิการได้รับวุฒิปริญญาทางการศึกษา รวมถึงทำให้เด็กข้ามชาติมีโอกาสเข้าถึงสิทธิสมัครเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปได้ ด้านการมีรายได้ของครอบครัวที่มั่นคงเพียงพอและครอบคลุมค่าใช้จ่ายทางการศึกษาอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากสวัสดิการของรัฐ กลายเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงสิทธิการเรียนได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องหยุดเรียนกลางคันหรือต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อไปทำงานแทน และด้านลักษณะงานของผู้ปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับการประมงหรืออุตสาหกรรมการประมงต่อเนื่อง ถือเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงในด้านการเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงสิทธิการศึกษาโดยสามารถเข้าเรียนในสถานศึกษาเดิมได้อย่างต่อเนื่องจนจบโดยไม่ต้องย้ายโรงเรียนบ่อย ๆ เพื่อติดตามผู้ปกครองไปทำงานที่อื่น

2. ด้านผู้เรียนเด็กข้ามชาติ การที่เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกสามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาในระบบการศึกษาของไทยอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ ผู้เรียนเด็กข้ามชาติจำเป็นต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

สิ่งสำคัญอย่างแรกที่เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกควรมี เพื่อใช้ในการเข้าถึงสิทธิการศึกษา คือ บัตรประจำตัวคนต่างด้าว แม้ว่าในช่วงการเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กข้ามชาติที่ไม่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวสามารถเข้าเรียนได้ตามนโยบายของรัฐ แต่ปัญหาเรื่องการไม่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวอาจกลายเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กข้ามชาติถูกจำกัดสิทธิการเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เป็นผู้หญิงชาวเมียนมาร์ อายุ 44 ปี อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน 19 ปี ทำงานเป็นแม่บ้าน สามีชาวเมียนมาร์ ทำงานรับจ้างบนเรือประมง มีบุตรเกิดที่ไทย ให้คำสัมภาษณ์ไว้ว่า

“เราพ่อแม่มีบัตรสีชมพูมีเอกสารครบคิดว่าทำให้ส่งลูกเข้าเรียนง่าย แต่ในตอนนี้นู๋ก็ยังไม่ได้บัตร อยากให้ช่วยเรื่องขอให้น้องได้บัตร เพราะถ้าเขาเรียนต่อไปสูงขึ้นก็จะไปสมัครเรียนต่อไม่ได้”

(ดิง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์: 16 มิถุนายน 2568)

อีกทั้งเด็กข้ามชาติที่ไม่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าว ทำให้การเข้าถึงสิทธิในระหว่างเรียนอาจอยู่ในลักษณะที่แตกต่างไปจากเด็กอื่นทั่วไป อย่างเช่นในกรณีการจัดให้เป็นกลุ่มพิเศษกลุ่มนักเรียนรหัส G ในโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากข้อความสัมภาษณ์ของ สุ (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2568) สรุปภาพรวมได้ว่า สุ เป็นหญิงสาวชาวเมียนมาร์ ปัจจุบันอายุ 21 ปีทำงานรับจ้างทั่วไป สุ เป็นคนต่างชาติที่เกิดและเติบโตในไทยแต่ในขณะที่ผู้ปกครองแรงงานคลอติดบุตรยังเป็นบุคคลที่มีปัญหาสถานะกฎหมายจึงทำให้โรงพยาบาลไม่สามารถออกใบสูติบัตร ดังนั้น สุ จึงเป็นบุคคลไม่มีเอกสารใด ๆ รวมถึงไม่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวด้วยเช่นกัน ในอดีตขณะที่ สุ เป็นผู้เรียนเด็กข้ามชาติ เริ่มเข้าเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนชุมชนบ้านยูโย จากนั้นจึงเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเมืองปัตตานี ซึ่งทั้งสองโรงเรียนได้ลงทะเบียนข้อมูลการเป็นนักเรียนให้กับสุ ที่แตกต่างไปจากเด็กนักเรียนทั่วไปโดยกำกับไว้ให้เป็นนักเรียนรหัส G ของโรงเรียน ซึ่งบนความแตกต่างนี้ทำให้มีผลต่อสภาพจิตใจของสุที่ต้องถูกเพื่อนในชั้นเรียนล้อเลียนอยู่เป็นประจำ หรือในอีกกรณีหนึ่ง เด็กข้ามชาติที่ไม่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวต้องเข้าเรียนอยู่ในชั้นเรียนที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเกิดขึ้นกับเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่นและเคยเข้าเรียนจากสถานศึกษาอื่นมาก่อน แต่ทางโรงเรียนที่รับเข้าใหม่ไม่สามารถเทียบโอนวุฒิทางการศึกษาได้เพราะขาดเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ทำให้เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปต้องเริ่มต้นเข้าเรียนใหม่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งในความแตกต่างทั้งด้านอายุและขนาดรูปร่างของเด็กข้ามชาตินี้ที่ใหญ่มากกว่าเด็กตามเกณฑ์ปกติส่งผลกระทบต่อการเรียนในชั้นเรียนของเด็กข้ามชาติ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่า

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี

“เด็กต่างด้าวพม่าที่มาส่วนใหญ่มีอายุเยอะแล้วแต่เราก็จะให้
เริ่มที่ป.1 ตามนโยบายของโรงเรียนห้องนี้มีอยู่เกือบ 10 คน เวลาครูสอน
เด็กพม่าจะหัวไวเพราะโตกว่าเด็กปกติบางครั้งเขาก็มีท่าทีที่เบื่อออกมา
เพราะเขารู้ในเรื่องที่สอนแล้ว แต่เด็กในชั้นคนอื่น ๆ ที่อายุปกติยังไม่เคย
เรียน ครูเองก็ต้องใช้วิธีการหาอย่างอื่นให้เขาทำไปพลางระหว่างรอ”
(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 1, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน
2568)

ดังที่กล่าวมาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า ปัจจัยด้านผู้เรียนเด็กข้ามชาติ
มีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชน
แหลมนก อาทิ สิทธิการสมัครเข้าเรียน สิทธิในการได้รับวุฒิบัตรการศึกษา สภาพแวดล้อม
และบรรยากาศในการเรียน เป็นต้น โดยลักษณะของผู้เรียนเด็กข้ามชาติที่มีสถานะทาง
กฎหมายและเอกสารแสดงตัวตนในประเทศไทยครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น การมีใบสูติบัตร
บัตรประจำตัวคนต่างด้าว ทำให้สามารถยื่นเอกสารเพื่อสมัครเข้าเรียนเหมือนกับเด็กอื่น ๆ
ทั่วไปตลอดจนได้รับสิทธิการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียม แต่ในเด็กข้ามชาติที่ไร้สถานะ
ทางกฎหมายหรือไม่มีเอกสารใด ๆ เพื่อใช้แสดงตัวตนในประเทศไทย แม้ว่าจะนโยบายของรัฐ
เปิดโอกาสให้รับเด็กทุกคนเข้าเรียนไว้ก่อนแต่ความยุ่งยากในการเข้าถึงสิทธิการศึกษายัง
เป็นสิ่งที่เด็กข้ามชาติเหล่านี้ต้องเผชิญหน้าโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่น การถูกกักทำให้เป็น
เด็กรหัส G ในโรงเรียน การขาดโอกาสเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเพราะไม่ได้รับสิทธิใน
สมัครเข้าเรียน หรือในเด็กข้ามชาติบางคนซึ่งย้ายมาจากที่อื่นและไม่มีเอกสารหลักฐานต่าง ๆ
ต้องเริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใหม่ อีกครั้งแม้ว่าจะเรียน
ผ่านชั้นนี้มาแล้วก็ตาม สิ่งเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่ากลายเป็นเครื่องบั่นทอนจิตใจให้กับ
เด็กข้ามชาติซึ่งอาจนำไปสู่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง เช่น การขาด
ความสนใจเรียน การไม่มีสมาธิในการเรียน

3. ด้านหน่วยงานการศึกษา หน่วยงานด้านศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานีใน
ฐานะเป็นผู้มีสิทธิในการจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนก
มีโอกาสเข้าถึงสิทธิการศึกษา โดยในที่นี้พิจารณาบทบาทและลักษณะการทำงานโดยแบ่ง
การนำเสนอเป็น 3 ส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

3.1 หน่วยงานการศึกษาส่วนภูมิภาค สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายด้านการศึกษาของชาติและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดไว้ อีกทั้งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ต่อการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบก ซึ่งมีดังนี้คือ 1) กำหนดนโยบายที่ชัดเจนให้กับทุกโรงเรียนในจังหวัดปัตตานีให้รับเด็กข้ามชาติทุกคนเข้าเรียนโดยไม่จำกัดจำนวน 2) มีระบบที่ใช้กำหนดรหัสประจำตัวนักเรียนหรือผู้เรียนที่ไม่มีบัตรประชาชน 13 หลัก หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ระบบ G-Code เพื่อให้สามารถรับเด็กข้ามชาติทุกคนเข้าเรียนและลงทะเบียนให้เป็นนักเรียนเพื่อรับเงินอุดหนุนรายหัว และ 3) ส่งเสริมให้เด็กข้ามชาติได้รับสวัสดิการด้านการศึกษาเหมือนกับเด็กไทยทุกอย่าง ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่

“หลักโดยรวมการศึกษาก็คือ เมื่อมีคนประสงค์จะมาเข้าเรียน เราต้องรับไม่ว่าจะเป็นชาติใด เราต้องรับเข้าเรียน บางคนไม่มีหลักฐานก็ต้องรับไว้ก่อน แต่การจะออกหลักฐานจบนั้นเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่ง เราจะปฏิเสธการรับไม่ได้ เท่าที่ถามโรงเรียนมาก็ทราบว่ามีเท่าไรก็รับหมดเราไม่มีหลักการกำหนดว่า ต้องรับเท่าไร... ผู้ปกครองที่นำเด็กเข้ามาเรียนก็จัดให้สิทธิได้รับเงินอุดหนุนได้ต่าง ๆ เหมือนเด็กไทย เขตพื้นที่จะต้องบันทึกเข้าระบบของระบบข้อมูลเด็กรายบุคคล ซึ่งเมื่อบันทึกเข้าไปแล้วเด็กที่ได้รับอนุญาตครั้งนี้เขาจะได้รับเงินอุดหนุนด้วยตามมาตรฐานที่ทางสพฐ.กำหนด”

(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 2, สัมภาษณ์: 26 กุมภาพันธ์ 2568)

3.2 หน่วยงานการศึกษาส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลบานา มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ตนเองโดยในที่นี้กล่าวถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแหลมบก ที่มีแนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะเดียวกับสถานศึกษาอื่น ๆ ยกเว้นแนวปฏิบัติการรับเด็กข้ามชาติเข้าเรียนที่รับเฉพาะเด็กที่มีเอกสารครบถ้วนเท่านั้น ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

“เราได้รับเด็กต่างด้าวทุกปี แต่ว่าเด็กก็จะต้องมีสูติบัตรที่เกิดในประเทศไทย เราถึงจะรับได้ เพราะเราต้องมีข้อมูลเลข 13 หลัก เข้าระบบของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจึงจะสามารถขอรับเงินอุดหนุนรายหัวของเด็ก”

(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 3, สัมภาษณ์: 26 กุมภาพันธ์ 2568)

ในบริบทนี้สะท้อนให้เห็นถึงผู้บริหารองค์กรยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติสถานศึกษาของรัฐทุกแห่ง ควรสอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาของชาติตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การรับนักเรียนที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ปี พ.ศ. 2562 ทำให้เด็กข้ามชาติบางคนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกสถานศึกษาได้ ต้องเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อไปเรียนสถานศึกษาอื่น

3.3 หน่วยงานการศึกษาในสถานศึกษา เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกส่วนใหญ่เลือกเข้าเรียนชั้นพื้นฐานในโรงเรียนชุมชนบ้านยูโยและโรงเรียนเมืองปัตตานี ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น มีเพียงส่วนน้อยเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและสายอาชีพศึกษาในสถาบันอื่น ๆ อีกทั้งในบางคนที่มีอายุเกินเกณฑ์เข้าเรียนตามปกติเลือกเข้าเรียนในสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดปัตตานี ซึ่งในนี้ก็จะขอกล่าวถึงเฉพาะในบริบทระบบโรงเรียนเป็นสำคัญ

ภาพโดยรวมการทำงานของสถานศึกษาในระบบโรงเรียน กล่าวได้ว่า มีแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาของชาติและยังคำนึงถึงเด็กข้ามชาติในพื้นที่ โดยผู้บริหารของโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ชัดเจนที่เข้าใจในบริบทเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกทำให้สถานศึกษามีแนวปฏิบัติที่เปิดกว้างและชัดเจนต่อการสนับสนุนให้เด็กข้ามชาติได้รับสิทธิการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับเด็กอื่นทั่วไป ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนมีแนวปฏิบัติการรับเด็กข้ามชาติที่ไม่จำกัดจำนวนและไม่มีข้อจำกัดด้านเอกสารจัดบุคลากรลงพื้นที่ชุมชนแรงงานข้ามชาติเพื่อประชาสัมพันธ์รับเด็กเข้าเรียน และจัดหาล่ามแปลภาษาไว้ให้กับเด็กข้ามชาติ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า

“โรงเรียนมีนโยบายเยี่ยมบ้านเพื่อหาเด็กเข้าเรียน จึงได้พบว่า ผู้ปกครองต่างตัวหลายคนยังไม่รู้ว่าเด็กต่างตัวสามารถเข้าเรียนได้ เราต้องใช้หลายวิธีในการสื่อสารใช้ล่ามบ้างจนตอนนี้จำนวนนักเรียนต่างตัวเพิ่มขึ้นทุกปี”

(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 1, สัมภาษณ์: 5 มิถุนายน 2568)

ในส่วนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาให้กับเด็กข้ามชาติ ในชุมชนแหลมนก เป็นส่วนหนึ่งในสิทธิการศึกษาที่สถานศึกษาพึงมีเพื่อให้เด็กข้ามชาติเข้าร่วมกิจกรรมในระหว่างการเข้าเรียน ซึ่งโรงเรียนได้ดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมอย่างเป็นอิสระเสรี เช่น การเลือกเข้าชมรมตามความสนใจ การเข้าร่วมแข่งขันทักษะทางวิชาการ การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมไทย อีกทั้งมีพื้นที่ที่สามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น การปะแป้งพม่า (ทานาคา) การแต่งกายตามชาติพันธุ์ในวันงานกีฬาของโรงเรียน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังขาดความชัดเจนถึงแนวปฏิบัติสำหรับเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกที่ไม่เคยเข้าเรียนในสถานศึกษามาก่อน ทำให้เกิดปัญหาในชั้นเรียนกับครูผู้สอนที่มีข้อจำกัดด้านการใช้ภาษาอื่น ๆ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่

“เราเจอปัญหาด้านภาษาบ่อยมากในชั้นเรียนอนุบาล เพราะเด็กพม่าที่ยังเล็ก ๆ จะยังพูดไทยไม่ได้ สื่อสารกับครูไม่ได้ เราก็ไม่มีครูพี่เลี้ยง ส่วนใหญ่พี่เลี้ยงก็จะเป็นเด็กพม่าด้วยกันเองที่มาช่วยงานครู”

(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 4, สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2568)

ดังที่กล่าวมาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า ลักษณะการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้านการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานีทั้งในระดับส่วนภูมิภาค ระดับส่วนท้องถิ่น และระดับสถานศึกษา มีส่วนสำคัญต่อการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้บริหารในองค์กรที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิการรับเด็กข้ามชาติทุกคนเข้าเรียน การได้รับสวัสดิการด้านการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

และการพัฒนาโดยปราศจากอคติทางชาติพันธุ์ ทำให้สามารถนำนโยบายด้านการศึกษาของชาติมาปฏิบัติได้จริงเป็นรูปธรรม แต่อย่างไรก็ดี ผู้บริหารในบางสถานศึกษาภายใต้กำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความเข้าใจถึงแนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการรับเด็กข้ามชาติที่ไร้เอกสารเข้าเรียน สิ่งนี้กลายเป็นสิ่งกีดขวางในการเข้าถึงสิทธิการเลือกสถานศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กข้ามชาติและอาจส่งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาในภายหลังได้อีกด้วย เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของผู้เรียนที่เพิ่มสูงขึ้นเพราะต้องเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อไปเรียนสถานศึกษาอื่น อีกทั้งในระดับสถานศึกษาด้วยบริบทของโรงเรียนที่อยู่ใกล้ชุมชนแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ จึงทำให้มีเด็กข้ามชาติสนใจเข้าเรียนเป็นจำนวนมากซึ่งในแต่ละคนอาจมีสภาพเงื่อนไขการเข้าเรียนที่แตกต่างกันออกไป แต่ทางโรงเรียนยังยึดมั่นในหลักการปฏิบัติตามเกณฑ์การเข้าเรียนโดยปกติทั่วไป ทำให้ขาดการกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมให้กับเด็กข้ามชาติในกรณีอื่น ๆ เช่น เด็กข้ามชาติที่ไม่เคยเข้าเรียนในสถานศึกษามาก่อนในประเด็นนี้จึงพบว่าส่งผลทำให้เกิดปัญหาในชั้นเรียนอยู่บ่อยครั้ง

4. ด้านเครือข่ายแรงงานและองค์กรเอกชน ในพื้นที่ชุมชนแหลมบก มูลนิธิริಕ್ಷไทยเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนสิทธิด้านการเข้าเรียนให้กับเด็กข้ามชาติ โดยเป็นตัวกลางประสานงานและสนับสนุนด้านเอกสารให้เด็กข้ามชาติในสถานศึกษาต่าง ๆ ผ่านการเป็นล่ามแปลภาษาไทยในการเจรจาระหว่างครูกับผู้ปกครองแรงงาน และการแปลเอกสารในใบรับรองการเกิดของเด็กจากประเทศเมียนมาร์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กล่าวไว้ว่า

“มูลนิธิริಕ್ಷไทยจะเป็นคนประสานให้กับเด็ก ๆ แล้วทางโรงเรียนก็จะรับเข้าเรียนในส่วนเอกสารของเด็กถ้าได้ใบเกิดที่รัฐไทยก็จะเป็นคนไปยื่นให้ที่โรงเรียนภาครัฐ แต่ถ้าเป็นใบเกิดที่เมียนมาร์เราก็จะแปลเป็นภาษาไทยให้”

(เจ้าหน้าที่มูลนิธิริಕ್ಷไทย, สัมภาษณ์: 18 มีนาคม 2568)

อีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญของมูลนิธิรักษ์ไทย โดยทำงานร่วมมือกับเครือข่ายแรงงานสัญชาติเมียนมาร์ในพื้นที่ในกลุ่มเครือข่ายแรงงานเมียนมาเขตตากอง คือ บทบาทการจัดการศึกษาทางเลือกในชุมชนแหลมบกให้กับเด็กข้ามชาติ โดยร่วมกันเปิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนที่มีชื่อว่า ศูนย์การเรียนรู้เด็กลูกแรงงานชุมชนแหลมบก ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กข้ามชาติที่ในขณะนั้นเป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสและไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาของไทยให้มีพื้นที่การเรียนรู้ แม้ในปัจจุบันเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกสามารถเข้าถึงสิทธิการเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้มากขึ้น แต่ผู้ประกอบการแรงงานข้ามชาติบางคนยังต้องการส่งเด็กข้ามชาติเข้าเรียนในศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ จึงทำให้ในปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้เด็กลูกแรงงานชุมชนแหลมบกต้องเปิดสอนในรูปแบบที่ผิดกฎหมาย ซึ่งมูลนิธิรักษ์ไทยและหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่กำลังผลักดันให้ได้รับการจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่ถูกต้องตามกฎหมายในภายภาคหน้า ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่

“เราทราบมาว่าชุมชนแหลมบกมีนักเรียนอยู่ประมาณ 80 คน เราก็ลงไปดูมีภาคส่วนอื่นด้วยมีทั้งท้องที่ท้องถื่นไปร่วมดูการเปิดของเขา และทราบว่าเกี่ยวเนื่องกับมูลนิธิรักษ์ไทย จากนั้นได้นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมความมั่นคงของจังหวัด ซึ่งที่ประชุมก็ให้ช่วยดูว่าให้เขาทำเป็นไปตามกฎหมายได้ไหมก็ได้มีการประสานไป คาดว่าเราจะต้องประสานกับมูลนิธิรักษ์ไทยว่าตกลงเขามีแนวทางอย่างไร เราจะไม่ปล่อยเขาแบบนี้ เราจะให้เขาจดทะเบียนอะไรสักอย่างตามกฎหมาย”

(เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 2, สัมภาษณ์: 26 กุมภาพันธ์ 2568)

ดังที่กล่าวมาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า ปัจจัยด้านเครือข่ายแรงงานและองค์กรเอกชน มีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก ในที่นี้หมายถึงเครือข่ายเมียนมาเขตตากองและมูลนิธิรักษ์ไทย เข้ามามีบทบาทการทำงานในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1) การสนับสนุนสิทธิด้านการเข้าเรียนให้กับเด็กข้ามชาติ โดยเป็นตัวกลางประสานงานและสนับสนุนด้านเอกสาร 2) การจัดการ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

ศึกษาทางเลือก โดยร่วมมือกันเปิดศูนย์การเรียนรู้เด็กลูกแรงงานชุมชนแหลมบก ซึ่งในปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ยังไม่ได้รับการจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตเปิดเป็นสถานศึกษาที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่มูลนิธิริักซ์ไทยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อผลักดันให้ได้รับการจดทะเบียนต่อไปในอนาคต

5. ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ชุมชนแหลมบก เป็นชุมชนชาวประมงที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2523 ภายหลังจากมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดปัตตานี ปัจจุบันในชุมชนประกอบด้วยคนไทยจำนวน 486 ครัวเรือนและ แรงงานข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ประมาณเกือบ 30 ครัวเรือน ในบริบทพื้นที่ชุมชนแหลมบก คนไทยกับแรงงานข้ามชาติมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่ไม่เป็นมิตรแต่ไม่ถึงกับเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ดังเห็นได้จากการสนทนากลุ่มคนไทยในชุมชนที่ให้ข้อมูลสอดคล้องกันโดยสามารถสรุปใจความได้ว่า การที่คนไทยมีอคติกับแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้นจากความรู้สึกว่าแรงงานข้ามชาติได้เข้ามาแย่งงานคนไทยทำ ทำให้ลักษณะการดำรงชีวิตในชุมชนของคนไทยกับแรงงานข้ามชาติ เป็นแบบไม่พึงพาอาศัยระหว่างกันและสร้างความแปลกแยกไว้อย่างชัดเจน โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า

“ในพื้นที่ชุมชนของเรา ส่วนใหญ่แล้วคนไทยกับคนพม่าถ้าพูดตรง ๆ ก็คือ ต่างคนต่างอยู่เราควรแยก ไม่ควรเอารวมกัน เราไม่ควรไปให้ความสำคัญกับเขามาก”

(คนไทยในชุมชนแหลมบก คนที่ 1, สัมภาษณ์: 20 พฤษภาคม 2568)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยเช่นนี้ได้สร้างความเหินห่างจนเกิดช่องว่างภายในสังคมชุมชนเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกไม่ได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนเดียวกันรวมถึงโอกาสทางการศึกษา เพราะยังคงถูกมองว่าเป็นผู้ที่เข้ามาแย่งงานคนไทยในอนาคต โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กล่าวไว้ว่า

“การให้การศึกษาอยู่ที่ว่าเราจะให้เยอะแค่ไหน ป.ตรี หรือมัธยม ถ้าให้การศึกษาเท่าเรา มันจะมีปัญหาเกี่ยวข้องกับการแย่งอาชีพข้างหน้า”

(คนไทยในชุมชนแหลมบก คนที่ 2, สัมภาษณ์: 20 พฤษภาคม 2568)

ภายใต้บริบทนี้ จึงทำให้ในชุมชนแหลมนกไม่มีสิ่งสนันสนุนหรือทรัพยากรทางการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ให้กับเด็กข้ามชาติ แม้ว่าในพื้นที่ให้มีการจัดการศึกษาทางเลือกของชุมชนแต่จัดขึ้นกันเองเฉพาะในกลุ่มแรงงานข้ามชาติโดยขาดการยอมรับและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ กล่าวว่า

“ศูนย์ของพม่า ในช่วงแรกมีมาขออนุญาตเปิดศูนย์รับเด็กพม่าเรียน เราก็ยอมให้ตั้งตรงวัดหลังจากนั้นเริ่มเข้มแข็งขึ้นมันมีครูของพวกมันโดยเฉพาะมาสอน ถ้ามัวาระบบนั้นดีมัย ก็ดีนั่นแหละ คือ ของเขาของเราคือไม่ต้องไปมั่วกัน ที่นี้พอนาน ๆ เข้ามันจะสร้างองค์กรของพวกมันเองอีก ผมไม่เห็นด้วยก็จริงนี้แหละ ผมว่าก็ต้องมีปัญหาขึ้นมาแน่นอน เราคิดถึงอนาคตต่อไปเป็นห่วงเรื่องความมั่นคงในนี้ มันจะทำให้ควบคุมยากขึ้น”

(คนไทยในชุมชนแหลมนก คนที่ 3, สัมภาษณ์: 20 พฤษภาคม 2568)

ดังที่กล่าวมาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนมีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก โดยเฉพาะในประเด็นลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนไทยกับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งในบริบทพื้นที่ชุมชนแหลมนก ถือว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่ไม่เป็นมิตรแต่ไม่ถึงกับเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งเกิดขึ้นบนฐานทัศนคติของผู้คนในชุมชนที่มีอคติทางชาติพันธุ์ต่อกันอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีการแบ่งแยกพื้นที่ทางชาติพันธุ์กันอย่างชัดเจนขาดความไว้วางใจกัน โดยเฉพาะในหมู่คนไทยในพื้นที่ที่มีความกังวลด้านความมั่นคงของชาติ ส่งผลให้ในพื้นที่ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้และส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อรองรับการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนก ภายใต้ระบบการศึกษาของไทย ภาพโดยรวมทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ ด้านผู้เรียนเด็กข้ามชาติ ด้านหน่วยงานการศึกษา ด้านเครือข่ายแรงงานและองค์กรเอกชน ส่งผลต่อโอกาสการเข้าถึงสิทธิการศึกษาต่าง ๆ เช่น สิทธิในการเข้าเรียนขั้นพื้นฐาน สิทธิได้รับสวัสดิการทางการศึกษา สิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมในระหว่างการเรียนรู้ สิทธิได้รับวุฒิบัตรการศึกษาเมื่อเรียนจบ และสิทธิการได้รับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

สิ่งสนับสนุนด้านการศึกษาต่าง ๆ ยกเว้นด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ที่ทำให้เด็กข้ามชาติ
ไม่ได้รับสิทธิการได้รับสิ่งสนับสนุนด้านการศึกษาเหมือนกับเด็กอื่นทั่วไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถอภิปรายผลการวิจัยในปัจจัยที่ส่งผลต่อ
โอกาสเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกและทำให้ไม่สามารถเข้าถึง
สิทธิได้ ซึ่งพบว่ามียุ่ 5 ประเด็นสำคัญ คือ 1) ลักษณะการตัดสินใจของผู้ปกครองแรงงาน
ข้ามชาติ 2) เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกต้องมีบัตรประจำตัวคนต่างด้าว 3) การทำงาน
ของหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่สอดคล้องกับกฎหมายด้านการศึกษา
ของชาติและนโยบายรัฐบาล 4) บทบาทของกลุ่มภาคประชาสังคม ด้านการศึกษาให้กับ
เด็กข้ามชาติในพื้นที่ชุมชนแหลมบก และ 5) สภาพแวดล้อมของชุมชนแหลมบกบน
ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน
ซึ่งในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการตัดสินใจของผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ ด้วยหลักกฎหมายพระ
ราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ
ต้องส่งเด็กข้ามชาติทุกคนเข้าเรียนในสถานศึกษาเหมือนกับผู้ปกครองที่ดูแลเด็กไทย ดังนั้น
การส่งเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกเข้าเรียนจึงถือเป็นสิทธิในการเลือกของผู้ปกครอง
แรงงานข้ามชาติโดยตรงเพราะไม่มีพันธะตามกฎหมายนี้ อย่างไรก็ตาม สิทธิในการเลือกนี้อยู่
ในหลักการรับรองและคุ้มครองการใช้สิทธิตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลในอนุสัญญาว่า
ด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child; CRC) ภายใต้เงื่อนไขด้านสิทธิ
การศึกษาเพราะการศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งรัฐบาลไทยต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน
สามารถเข้าถึงได้โดยที่ไม่สามารถปฏิเสธเด็กเข้าเรียนเพียงเพราะสถานะของผู้ปกครองที่
ไม่ใช่คนไทย และในส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ ด้านความ
พร้อมของรายจ่ายและความมั่นคงในอาชีพมีผลต่อความต่อเนื่องการศึกษา เพราะ
ผู้ปกครองแรงงานข้ามที่มีความพร้อมทั้งด้านรายจ่ายของครอบครัวที่เพิ่มสูงขึ้นและ
ความมั่นคงในงานที่ทำซึ่งส่วนใหญ่ทำงานในกิจการอุตสาหกรรมประมง ธุรกิจต่อเนื่องจาก
การประมงถือเป็นความได้เปรียบที่ทำให้เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกไม่สะดวกหยุดเรียน

กลางคันหรือต้องย้ายโรงเรียนเพื่อติดตามผู้ปกครองไปที่อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Caouette & et al. (2006: 55) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้ปกครองที่ไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายด้านการเรียนเนื่องจากมีค่าจ้างที่ต่ำมีผลต่ออัตราการเข้าเรียนของเด็กข้ามชาติในโรงเรียนของรัฐที่สูง และสอดคล้องกับงานวิจัยของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2564: 66) กล่าวถึงปัจจัยด้านการเงินและการย้ายที่อยู่เพื่อทำงานบ่อย ๆ ของผู้ปกครองเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กข้ามชาติไม่ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย

2. เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกต้องมีบัตรประจำตัวคนต่างด้าว (บัตรสีชมพู) เป็นบัตรที่มีเลข 13 หลักกำกับไว้เพื่อให้คนต่างด้าวใช้แสดงตัวตนและการมีถิ่นที่อยู่อาศัยชั่วคราวในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายคล้าย ๆ กับบัตรประจำตัวประชาชนคนไทย ซึ่งตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในชุมชนแหลม เด็กข้ามชาติที่มีบัตรประจำตัวคนต่างด้าวมีอยู่เป็นจำนวนน้อยและในหลายคนเป็นเด็กที่ไม่มีบัตรจึงส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงสิทธิการลงทะเบียนเป็นนักเรียนในโรงเรียนของไทย เพราะทำให้เด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกต้องเผชิญหน้ากับการถูกเลือกปฏิบัติให้แตกต่างไปจากเด็กอื่นทั่วไปโดยถูกจัดให้เป็นกลุ่มนักเรียนพิเศษรหัส G ในโรงเรียนรวมถึงให้อยู่ในชั้นเรียนที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Harkins (2019: 112) ที่กล่าวว่า ข้อจำกัดด้านเอกสารที่ถูกกำหนดขึ้นกลายเป็นอุปสรรคต่อการลงทะเบียนเรียนของเด็กข้ามชาติในประเทศไทย เพราะทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการให้บริการของรัฐด้านการศึกษาได้เท่าเทียมกับคนอื่น

3. การทำงานของหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่สอดคล้องกับกฎหมายด้านการศึกษาของชาติและนโยบายรัฐบาล มีหัวใจสำคัญที่สุด คือ โรงเรียนในฐานะเป็นผู้มีสิทธิในการจัดการศึกษาที่ใกล้ชิดที่สุดและในที่นี้ให้หมายถึง โรงเรียนชุมชนบ้านยูและโรงเรียนเมืองปัตตานี ผู้บริหารของทั้งสองโรงเรียนมีวิสัยทัศน์การทำงานที่เข้าใจในบริบทท้องถิ่นของตนโดยตั้งอยู่บนหลักคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ทำให้การสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ต้องเคารพความหลากหลายทางชาติพันธุ์และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีทั้งโรงเรียน ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ และเด็กข้ามชาติ จึงมีแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่ส่งเสริมโอกาสให้กับเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมบกเข้าถึงสิทธิการเข้าเรียนและสิทธิในระหว่างการเรียนรู้โดยได้รับการพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพและสามารถเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องและเป็นไปตามหลักการแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ของ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

Eriksen (2010: 12, อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2565: 5-7)... ที่ชี้ให้เห็นว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้ชิดกันย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีความสัมพันธ์ร่วมกันในมิติด้านสังคม รวมถึงการสิ้นไหลทางวัฒนธรรมที่อาจกลายเป็นความผสมกลมกลืนอยู่ร่วมกันได้ ประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของไกรยส ภัทราวาส (2558: 109) ที่กล่าวไว้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ หากมีความเข้าใจในบริบทของท้องถิ่นและมีความเชื่อในเรื่องการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่มีคุณภาพตรงตามศักยภาพผู้เรียนที่หลากหลายจึงจะสามารถจัดการเรียนที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

ทั้งนี้ การทำงานของหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานียังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการบริหารจัดการหน่วยงานภาครัฐในเชิงนโยบายที่ไม่เป็นระบบและไม่บูรณาการกัน โดยเฉพาะประเด็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและการนำแนวนโยบายด้านการศึกษาของชาติไปปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าถึงระบบการบริหารจัดการข้อมูลและสวัสดิการและค่าใช้จ่ายต่อหัวของเด็กผู้เรียนทุกคนที่ยังไม่ตรงกัน ส่งผลให้ในบางสถานศึกษาของท้องถิ่นมีแนวปฏิบัติถึงการไม่รับเด็กข้ามชาติที่ ไม่มีเอกสารเข้าเรียน กลายเป็นสิ่งปิดกั้นการเข้าถึงสิทธิทำให้เด็กข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเด็กคนอื่น ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่รับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights; UDHR) ที่รับรองให้ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่แท้จริงเพื่อต้องการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน เสริมสร้างการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนโดยให้มีอิสรภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมความเข้าใจในมิตรภาพระหว่างกลุ่มเชื้อชาติเพื่อรักษาไว้ยึดตามหลักสันติภาพ ในประเด็นนี้จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Caouette & et al. (2006: 82) ที่ชี้ให้เห็นว่าช่องว่างทางกฎหมายที่เอื้อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ (Legal Ambiguity for Discriminatory Practices) โดยด้านการศึกษาในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยมีการปฏิรูปนโยบายที่สำคัญซึ่งจำเป็นต้องใช้เพื่อขยายการเข้าถึงบริการที่จำเป็นของแรงงานข้ามชาติ แต่ทั้งนี้ยังไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเสนอให้แก้ไขกฎหมายให้ครอบคลุมสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติไว้ชัดเจนเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

และหากเปรียบเทียบการจัดการศึกษาของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในต่างประเทศที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นรูปธรรม จะเห็นได้ว่าในงานศึกษาของไกรยส ภัทราวาท (2558: 88-89) และชนิตา รักษ์เมือง (2557: 132-133) ได้ชี้ให้เห็นถึงในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศต้นแบบด้านการปฏิรูปการศึกษาเชิงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพซึ่งกำหนดหน้าที่ด้านการศึกษาระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจน โดยให้รัฐบาลกลางมีฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบายระดับประเทศแต่ในระดับมลรัฐต่าง ๆ มีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาในเขตพื้นที่ดูแลของตนให้สอดคล้องกับนโยบายชาติ โดยมีอำนาจในการตัดสินใจและสามารถพัฒนาระบบการศึกษาภายในท้องถิ่นได้ อีกทั้งในระดับมลรัฐมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อยกระดับข้อมูลสำหรับใช้ในการตัดสินใจและพัฒนาการเรียนของผู้เรียนโดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ จากการให้ความสำคัญด้านการจัดการศึกษาในระดับมลรัฐ (ระดับท้องถิ่น) บูรณาการการทำงานที่เชื่อมโยงไปสู่สถานศึกษาต่าง ๆ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน ทำให้ภาพโดยรวมการบังคับใช้กฎหมายด้านการศึกษาและการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในทุกสถานศึกษาของรัฐ และนั่นย่อมส่งผลดีให้กับเด็กทุกคนแม้ว่าในแต่ละพื้นที่จะมีบริบทความแตกต่างกันออกไปแต่ได้รับการคุ้มครองสิทธิและโอกาสด้านการศึกษาที่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและยังสามารถแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นตามมาได้อีกด้วย

4. บทบาทของกลุ่มภาคประชาสังคม มีเครือข่ายแรงงานมีทักษะเวดากองและมูลนิธิรักไทยในฐานะเป็นภาคประชาสังคมในพื้นที่ชุมชนแหลมมก ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้านสิทธิการศึกษาให้กับเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในลักษณะด้านการจัดการศึกษาทางเลือกในชุมชนให้กับเด็กข้ามชาติ เครือข่ายแรงงานมีทักษะเวดากองและมูลนิธิรักไทยมีบทบาทในการสร้างศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติอย่างไม่เป็นทางการ ภายใต้แนวคิดที่ต้องการเปิดโอกาสให้เด็กข้ามชาติที่ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทยให้มีสถานที่เข้าเรียน แม้ในปัจจุบันผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติมีความต้องการให้เด็กข้ามชาติเข้าเรียนที่แตกต่างออกไปโดยบางส่วนต้องการให้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย ในขณะที่บางส่วนต้องการให้เด็กข้ามชาติเข้าเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งในหลายพื้นที่จังหวัดที่มีชุมชนแรงงานข้ามชาติขนาดใหญ่มักพบเห็นปรากฏการณ์ในลักษณะเช่น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

เดียวกันนี้ อย่างเช่น ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ตาก กาญจนบุรี และสุราษฎร์ธานี เป็นต้น แต่การเปิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติที่มีกฎหมายในหลายแห่ง สามารถสะท้อนให้ถึงปัญหาในระดับเชิงนโยบายของประเทศด้านการขาดการสนับสนุนที่เพียงพอจากภาครัฐและความไม่เท่าเทียมด้านการศึกษา ทำให้ผู้ประกอบการแรงงานข้ามชาติต้องพึ่งพิงแหล่งเรียนรู้นอกระบบเพื่อพัฒนาให้กับเด็กของตน อย่างไรก็ตาม จากกรณีที่มีคำสั่งของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้ปิดศูนย์การเรียนมิติดาเยะบางกุงและศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ ทำให้เด็กข้ามชาติในพื้นที่สองพันกว่าคนต้องหยุดเรียนชั่วคราว ซึ่งทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในแถลงการณ์แสดงความห่วงใยกรณีการปิดศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติบนสื่อออนไลน์ โดยสามารถสรุปใจความได้ว่า การปิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กอย่างรุนแรง ไม่ใช่แค่เฉพาะในระดับพื้นที่เท่านั้นแต่อาจส่งผลกระทบต่อภาพโดยรวมในเชิงนโยบายของประเทศ เพราะประเทศไทยยังไม่มีมาตรการเตรียมความพร้อมที่จะรองรับการเข้าเรียนของเด็กข้ามชาติที่มีเป็นจำนวนมากในทั่วทั้งประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2567: ออนไลน์) ดังนั้น ในกรณีการปิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติจึงไม่น่าจะใช่หนทางออกที่ดีที่สุด ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยกับแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามข้อเสนอในงานวิจัยของกนิษฐนันท์ ทรัพย์ศฤงฆระ (2564: 92) ที่เสนอให้จดทะเบียนศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติให้ถูกต้องตามกฎหมาย กับข้อเสนอในงานวิจัยของ Castles (2004: 25, as cited in Arphattananon, 2021: 411) โดยมีเสนอให้จัดการศึกษาแบบสองภาษาและการสอนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของเด็กข้ามชาติ ซึ่งเป็นแนวทางที่ไม่ต้องการให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนกลายหรือเปลี่ยนแปลงให้คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมกระแสหลักแต่วัฒนธรรมที่โดดเด่นของเด็กข้ามชาติ ควรได้รับการเคารพและดำรงรักษาไว้ในขณะที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมกับวัฒนธรรมกระแสหลักไปพร้อม ๆ กันได้

บทบาทสำคัญของกลุ่มภาคประชาสังคมในชุมชนแหลมบกอีกอย่างหนึ่ง คือ การสนับสนุนสิทธิด้านการเรียนโดยเป็นผู้ดำเนินการประสานความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนกับผู้ประกอบการแรงงานข้ามชาติ โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเครือข่ายแรงงานเมียนมาเขาดากองและมูลนิธิรักษไทยได้รับความร่วมมือในการทำงานร่วมกันในระดับ

โรงเรียนเป็นอย่างดีผ่านการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่การทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ ด้านการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปยังไม่ปรากฏภาพความร่วมมือที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ดัง จะเห็นได้จากขาดเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนาความร่วมมือระหว่างกันในการ ยกย่องสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชนให้สามารถจดทะเบียนเป็นสถานศึกษาที่ถูกกฎหมายไทย ในประเด็นนี้จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์การทำงานแบบบูรณาการร่วมกันในการผลักดัน เชิงนโยบายด้านการศึกษาให้กับกลุ่มคนด้อยโอกาสระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมใน พื้นที่ที่ยังคงมีช่องว่างอยู่มาก ซึ่งหากหน่วยงานรัฐเพิกเฉยปล่อยปละละเลยปัญหานี้ไว้อาจ นำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งของคนในพื้นที่ชุมชน

5. สภาพแวดล้อมของชุมชนแหลมบนความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับ แรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน จึงทำให้ในชุมชนแหลมบนไม่มีสิ่ง สนับสนุนทางการศึกษาหรือทรัพยากรทางการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ให้กับสิทธิการศึกษา ของเด็กข้ามชาติ สาเหตุเป็นเพราะเด็กข้ามชาติไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของ ชุมชนเดียวกัน ในที่นี้จึงกล่าวได้ว่าในบริบทความเป็นชุมชนชาติพันธุ์ข้ามชาติ (Transnational Ethnic Community) ที่มีความขัดแย้งของคนในชุมชนจากปัญหา เศรษฐกิจด้านการจ้างงานและภาวะแย่งงานกันทำ ทำให้เกิดการแบ่งพวกเขาพวกเรา ไม่ยอมมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันกลายเป็นสร้างความเป็นอื่น (Otherness) โดยเฉพาะคนส่วนใหญ่ในสังคมชุมชนที่ไม่ยอมรับคนส่วนน้อยต่างชาติพันธุ์ทำให้มีผลใน มิติอื่น ๆ ตามมา ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายผ่านแนวคิดของ Crang (1998: 59, อ้างถึงใน สืบสกุล บำรุงบุตร และ ฟาสว่าง อภิมาหาเกรียงไกร, 2568: 104) ที่กล่าวว่า iva บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหากมีลักษณะหรือปัจจัยบางอย่างซึ่งไม่น่าพึงพอใจสามารถถูกทำให้ กลายเป็นคนอื่นผ่านการแสดงออกเป็นคู่ตรงข้ามในลักษณะเสี่ยงข้างมากหรือเสี่ยงข้าง น้อยหรือการเป็นฝ่ายถูกหรือผิด และจากฐานความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับแรงงานข้าม ชาติในชุมชนแหลมบนที่ไม่เป็นมิตรแต่ไม่ถึงขั้นเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ยังมีผลต่อการมีอคติ ทางชาติพันธุ์ของคนไทยในชุมชนที่ไม่ต้องการให้เด็กข้ามชาติได้รับสิทธิการศึกษาเหมือน กับคนไทย สอดคล้องกับแนวคิดของทรงชัย ทองปาน (2564: 167) เสนอไว้ว่า ในพื้นที่ ชุมชนแรงงานข้ามชาติอาจถูกผลักดันให้กลายเป็นคนขายขอบด้วยทัศนคติด้านลบของ คนในชุมชน ส่งผลให้ถูกละเมิดสิทธิและไม่ยอมรับให้ผู้ติดตามเข้าเรียนในโรงเรียนไทยเพราะ มองว่าถูกแย่งทรัพยากร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี

บทสรุป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก จังหวัดปัตตานี ภายใต้ระบบการศึกษาของไทย พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญคือ ด้านผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติและด้านผู้เรียนเด็กข้ามชาติ แต่ทั้งนี้ ด้วยบริบทความเป็นคนต่างด้าวจำเป็นต้องมีสถานะทางกฎหมายให้ถูกต้องตามหลักกฎหมายเข้าเมืองเพื่อทำให้สามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาในบางสิทธิได้ ในส่วนหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โรงเรียนในฐานะเป็นผู้มีสิทธิในการจัดการศึกษาและใกล้ชิดกับเด็กข้ามชาติในชุมชนแหลมนกมีส่วนสำคัญมาก โดยผู้บริหารโรงเรียนที่มีวิสัยทัศน์ที่ดีและเข้าใจบริบทชุมชนท้องถิ่นทำให้มีแนวปฏิบัติที่คล่องตัวทางกฎหมาย ทำให้ไม่เกิดการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐและส่งเสริมการจัดกิจกรรมบนความแตกต่างทางชาติพันธุ์ยิ่งส่งผลต่อเด็กข้ามชาติให้มีโอกาสเข้าถึงสิทธิการศึกษาตลอดระยะเวลาที่เข้าเรียนได้อย่างราบรื่นมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่ไม่มีส่วนช่วยให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงสิทธิการศึกษาโดยเฉพาะด้านสิ่งสนับสนุนทางการศึกษาหรือทรัพยากรทางการศึกษาในชุมชน ด้วยเป็นเพราะเด็กข้ามชาติยังไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งในชุมชนเดียวกันและขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้น ผู้นำชุมชนอาจต้องทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เพื่อหาแนวทางแก้ไขและเป็นทางออกในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยกับแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ ผลการศึกษางานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการสะท้อนให้เห็นความสำคัญของสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่ไม่ควรนำหลักการของกฎหมายต่าง ๆ มาใช้เพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาให้เป็นไปตามบริบทชุมชนท้องถิ่นในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงจะทำให้การลงทุนทางสังคมที่สร้างทุนมนุษย์และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้จริงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมนก ดังนี้

1. กระทรวงแรงงาน ควรทบทวนนโยบายเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ที่เข้ามาทำงานผ่านระบบ MoU และควรประสานขอความร่วมมือไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อที่จะอนุญาตให้แรงงานข้ามชาติกับผู้ติดตามแรงงานในเด็กและเยาวชนสามารถมีชื่อ

อยู่ในระบบทะเบียนราษฎรของไทย เพื่อลดปัญหาด้านการเข้าไม่ถึงสิทธิการศึกษาในบางสิทธิ

2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรสร้างความเข้าใจให้กับทุกสถานศึกษาของท้องถิ่น เกี่ยวกับนโยบายด้านศึกษาที่มีแนวปฏิบัติถึงการผ่อนปรนสิทธิการเข้าเรียนของเด็กข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารใด ๆ สามารถสมัครเข้าเรียนได้ทุกสถานศึกษาและควรมีแนวทางการยื่นขอจบการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กข้ามชาติในลักษณะที่ยืดหยุ่นโดยให้โรงเรียนสามารถใช้เอกสารหลักฐานอื่นเป็นเครื่องยืนยันข้อมูลนักเรียนเด็กข้ามชาติทดแทนการใช้บัตรประจำตัวคนต่างด้าวที่ป้อนเข้าสู่ระบบโดยปกติ

3. หน่วยงานด้านการศึกษา ควรปรับปรุงกลไกการทำงานโดยบูรณาการทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติโดยสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา มูลนิธิรักษ์ไทย และผู้คนในชุมชนแหลมบก เพื่อยกระดับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแรงงานข้ามชาติให้ได้รับรองตามกฎหมาย

4. องค์การบริหารส่วนตำบลบานาในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเร่งสร้างความเข้าใจให้กับคนไทยในชุมชนแหลมบกซึ่งอาจใช้ในลักษณะเวทีประชาคมของชุมชน หรือ กลไกของผู้นำชุมชนเป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือกันทำงานในพื้นที่ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมขึ้นมา เพื่อลดความขัดแย้งทางชาติพันธุ์โดยเฉพาะมิติด้านการศึกษาของเด็กข้ามชาติเพราะการให้การศึกษาแก่เด็กข้ามชาติสามารถช่วยสร้างฐานแรงงานข้ามชาติในระดับพื้นที่ที่มีทักษะการสื่อสารภาษาไทยและมีมือการทำงานโดยไม่ต้องนำเข้าแรงงานข้ามชาติตาม MoU มาใหม่ อีกทั้งช่วยรองรับภาวะการขาดแคลนแรงงานแบบไร้ทักษะที่คนไทยไม่ต้องการทำภายใต้บริบททางสังคมของจังหวัดปัตตานีที่มีผู้สูงอายุทยอยเพิ่มสูงขึ้น

รายการอ้างอิง

กนิษฐนันท์ ทรัพย์ศฤงฆรา. (2564). แนวทางการจัดการศึกษาบุตรแรงงานข้ามชาติ โดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่เหมาะสมพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร. สารนิพนธ์ ropic.ม. (นโยบายและการจัดการสาธารณะ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ
สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (18 มิถุนายน 2567). เด็กนอกระบบ 1.02 ล้านคนหายไปอยู่ไหน [อินโฟกราฟิก]. เว็บเพจ. <https://www.eef.or.th/inforgraphic-1-02-million-children/>
- ไกรยศ ภัทราราท. (2558). *รีเซ็ตการศึกษาท้องถิ่นเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชนิตา รักษ์เมือง. (2557). *สิทธิและเสรีภาพทางการศึกษา: พื้นฐานการศึกษาทางสังคมและกฎหมาย*.
- ทรงชัย ทองปาน. (2564). *องค์ความรู้ว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2565). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์: การเมืองของความสัมพันธ์และแนวคิดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา. (2567). *ชีวิต ความหวัง ความฝัน (เยาวชน ลูกหลานแรงงานข้ามชาติ) ต้องไม่ถูกทิ้ง*. <https://hrdfoundation.org/?p=3953>
- สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). *รายงานสถานการณ์การจัดการศึกษาสำหรับเด็กข้ามชาติในประเทศไทย*. <https://www.unicef.org/thailand/media/9891/file/Investing%20in%20a%20Global%20Future%20->
- สำนักงานแรงงานจังหวัดปัตตานี. (2567). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดปัตตานี ไตรมาสที่ 1 ปี 2567 เดือนมกราคม-มีนาคม 2567*. <https://pattani.mol.go.th/wp-content/uploads/sites/81/2024/05.pdf>
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2568). *สถิติคนต่างด้าวประจำเดือนกันยายน 2568 ที่ได้ใบอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักร*. https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (8 กันยายน 2567). *แถลงการณ์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) แสดงความห่วงใยกรณีการปิดศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ [คำแถลงการณ์]*. เฟซบุ๊ก. <https://www.facebook.com/nhrct/posts//838660011787729/>

- สืบสกุล บำรุงบุตร, และ ฟาสว่าง อภิมากรียงไกร. (2568). แรงงานข้ามชาติกับอคติทางชาติพันธุ์: ความเกลียดชังคนอื่นในสังคมไทยที่กลายเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองแรงงาน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์*, 3(1), 91-130. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/PSPAJKU/article/view/1785/1007>
- Arphattananon, T. (2021). Education of Migrant Children from Myanmar in Thai Government Schools. *Manusya: Journal of Humanities*, 24(3), 409-425. http://www.manusya.journals.chula.ac.th/wp-content/uploads/2022/04/MNYA_024_03_innerwork-5-95-111.pdf
- Harkins, B. (2019). *Thailand Migration Report 2019*. United Nations Thematic Working Group on Migration in Thailand. <https://thailand.un.org/sites/default/files/2020-06/Thailand-Migration-Report-2019.pdf>
- Castles, S. (2004). Migration, Citizenship, and Education. In *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*, (pp. 25). SanFrancisco: Jossey-Bass.
- Caouette, T., Sciortino, R., Guest, P. & Feinstein, A. (2006). *Labor Migration in the Greater Mekong Sub-region*. NewYork: The Rockefeller Foundation.
- Crang, M. (1998). *Cultural Geography*. NewYork: Routledge.
- Eriksen, T.H. (2010). *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives* (3rd ed). London: Pluto Press.

บุคลากรกรม

คนไทยในชุมชนแหลมนก คนที่ 1 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วรณดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์).
ณ บ้านแหลมนก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี.
เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2568.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสิทธิการศึกษาของเด็กข้ามชาติ
สัญชาติเมียนมาร์ในชุมชนแหลมบก จังหวัดปัตตานี

คนไทยในชุมชนแหลมบก คนที่ 2 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์).

ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี.

เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2568.

คนไทยในชุมชนแหลมบก คนที่ 3 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์).

ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี.

เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2568.

เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 1 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์

(ผู้สัมภาษณ์). ณ โรงเรียนเมืองปัตตานี ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัด

ปัตตานี. เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2568.

เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 2 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์

(ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี ตำบลสะบารัง อำเภอ

เมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2568.

เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 3 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์

(ผู้สัมภาษณ์). ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแหลมบก ตำบลบานา อำเภอเมือง

ปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2568.

เจ้าหน้าที่รัฐด้านการศึกษาในพื้นที่ คนที่ 4 (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์

(ผู้สัมภาษณ์). ณ โรงเรียนชุมชนบ้านยูโย ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี

จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568.

เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักไทย (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ สำนักงาน

มูลนิธิรักไทย ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 18

มีนาคม 2568.

ติง (นามสมมุติ) ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา

วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี

จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2568.

มอม (นามสมมุติ) ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วุฒดา

วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี

จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2568.

ธันวา (นามสมมุติ) อดีตนักเรียนข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วรณดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568.

สุ (นามสมมุติ) อดีตนักเรียนข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วรณดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568.

เอทิดา (นามสมมุติ) ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วรณดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568.

โอ (นามสมมุติ) ผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติสัญชาติเมียนมาร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วรณดา วงศ์โรจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ณ บ้านแหลมบก หมู่ 9 ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี. เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568.

Received: October 5, 2025

Revised: November 28, 2025

Accepted: January 7, 2026